

1. Obiekt

KOŚCIÓŁ parafialny p.w. Św. Jana od Krzyża

2. Czas powstania

XVI w. – wieża
XVIII w. – korpus

3. Miejscowość

Starosiedle

4. Adres **Starosiedle**

nr hipoteczny.....

5. Przynależność administracyjna

województwo **lubuskie**
gmina **Gubin**

KROŚNIEŃSKI

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Starzeddel

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo **zielonogórskie**
powiat **krośnieński**

8. Właściciel i jego adres

**Parafia Rzymskokatolicka
p.w. Św. Jana od Krzyża
Starosiedle 39
66-633 Stargard Gubiński**

9. Użytkownik i jego adres

**Parafia Rzymskokatolicka
Starosiedle 39
66-633 Stargard Gubiński**

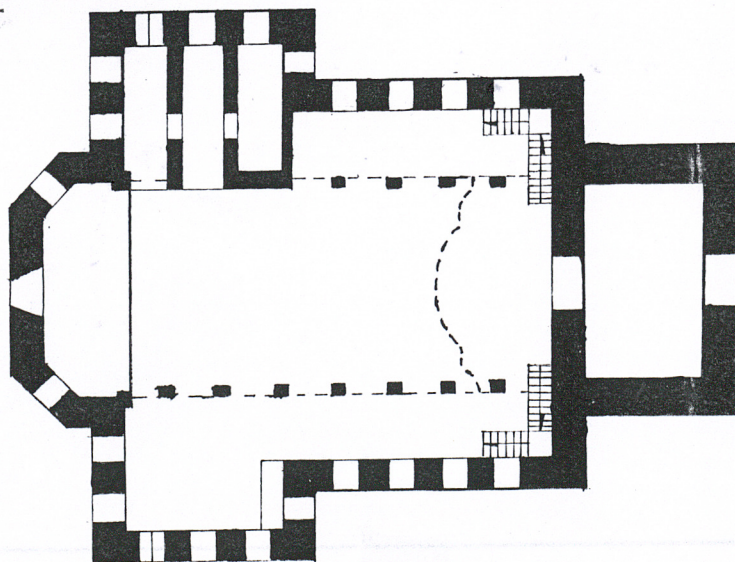
10. Rejestr zabytków

286

Nr

data

12.04.1961r.

12. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

Miejscowość Starosiedle położona jest w południowej części powiatu krośnieńskiego, 12 km na południe od Gubina, przy drodze wojewódzkiej nr 286 łączącej Gubin z Lubskiem.

Kościół p.w. Św. Jana od Krzyża usytuowany w centralnej części wsi, na wschód od drogi głównej, przy skrzyżowaniu dróg lokalnych. Świątynia położona w centrum owalnego, płasko ukształtowanego terenu przykościelnego ogrodzonego kamiennym otynkowanym murem. Bramy znajdują się po stronie wschodniej, południowej i północnej.

Kościół nie jest orientowany. Wzniesiony został na rzucie prostokąta z krótkim transeptem i trójbocznie zamkniętym prezbiterium po stronie zachodniej. Od strony wschodniej do korpusu przylega kwadratowa wieża. Mury kościelne wzniesiono z cegły; w wieży zastosowano watek polski, natomiast korpus wewnątrz i na zewnątrz otynkowany.

Bryła kościoła mimo monotonnego rozwiązania elewacji korpusu jest bardzo malownicza. Najważniejszym akcentem jest wysoka wieża górująca nad korpusem. Poszczególne elementy kościoła są nakryte innym typem dachu. Nawa kościoła nakryta jest dachem dwuspadowym, transept - dachem trójspadowym, prezbiterium - dachem pięciospadowym a wieża - namiotowym. Pokrycie dachów wykonane z dachówki ceramicznej karpiówki, układanej podwójnie.

Elewacje zachodnia, północna i południowa kościoła opracowane jednolicie, rytmizowane jedynie podwójnym rzędem okien: dolnymi wysokimi zamkniętymi półkoliście i górnymi niewielkimi, okrągłymi. Okna obustronnie rozglifione. Elewacje północna i południowa korpusu są czteroosiowe, natomiast północna i południowa transeptu oraz zachodnia prezbiterium - trzyosiowe, przy czym w transepcie otwory okienne w dolnym rzędzie są o $\frac{1}{4}$ mniejsze niż w nawie, czy prezbiterium. Elewacje transeptu: zachodnia - dwuosiowa, a wschodnia - jednoosiowa.

Monumentalna 3-kondygnacyjna wieża organizuje front obiektu. Portal na osi prostokątny, otynkowany i pomalowany na biało. Podział ścian we wszystkich kondygnacjach zorganizowany z blend i otworów okiennych. W dolnej kondygnacji pięć rzędów niewielkich otworów. Druga i trzecia kondygnacja podzielona została bogatą dekoracją blendową z motywami dwuluku oraz otworami okiennymi. Wieża zwieńczona attyką, którą tworzą odwrócone od siebie odcinki koła. Ponad attyką - murowana iglica, obłożona do połowy wysokości blachą.

Nawa i prezbiterium kościoła nakryte są wspólnym stropem dekorowanym listwami stiukowymi tworzącymi plafony o urozmaiconym wykopu. W kruchcie pod wieżą sklepienia krzyżowe. Wnętrze utrzymane w jednolitej, stonowanej kolorystyce odcieni szarości.

Wnętrze z trzech stron - od wschodu, północy i południa - obiegają empyry wsparte na wielobocznych, kamiennych filarach i otwierające się do nawy arkadami. Na empyry od strony wschodniej prowadzą drewniane schody. Po stronie wschodniej chór muzyczny z wklęsło-wypukłą drewnianą, tralkową balustradą wspartą na wysmukłych słupach.

c.d. załącznik nr 1

13. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu

Wzmianka w dokumentach na temat Starosiedla po raz pierwszy pojawia się u schyłku XIV wieku, które wówczas znane było jako Storczedil. Jednak osadnictwo w tym rejonie rozwinęło się znacznie wcześniej, co potwierdzają wykopaliska archeologiczne prowadzone już w 1923 roku przez prof. Schuchhardta z berlińskiego muzeum. Na wzniesieniu, w pobliżu rzeki Lubszy odkryto pozostałości grodu kultury łużyckiej z wewnętrznym „murem”, ślady „ulicy” wyłożonej płytami kamiennymi i domów na palach. Okres słowiański datuje się tutaj na okres od 600 r. n.e. do ok. 1150-1200.

W okresie średniowiecza na południe od Gubina istniała gęsta sieć osad, co wiązało się z występowaniem w tym rejonie żyznych ziem w dolinach rzecznych. Osadnictwo rozwijało się także przy traktach handlowych (z Gubina do Krosna, czy z Gubina do Lubka jak np. Starosiedle). W X-XI wieku część dzisiejszego powiatu na południe od Gubina z Polanowicami nazywano „świętym krajem”, natomiast dalej w kierunku Starosiedla - „starym krajem”, gdyż tu miały dotrzeć najdalsze podboje Gerona w 963r. W 1018r. na mocy pokoju w Budziszynie ziemie te przypadają Bolesławowi Chrobremu. Od XIII w. Należały one na przemian do Margrabiów Miśni i Brandenburgii. Wtedy też rozpoczęła się germanizacja tych ziem, ale jeszcze przez 267 lat należą one do korony czeskiej (1368-1623). W 1635r. przeszły w posiadanie Saksonii, by w 1815r., po Kongresie Wiedeńskim, stać się własnością Prus.

Wielu badaczy wiązało powstanie i rozwój Starosiedla z klasztorem cystersów w Neuzelle (Nowej Celi), widząc w nim miejsce pierwotnego lokowania klasztoru, skąd w 1268 r. przeniesiono go na zachodni brzeg Odry, 7 km od ujścia Nysy do Odry. Dzięki działalności klasztoru - jak pisze W. Korcz - miało w rejonie Gubina powstać kilkanaście wsi przed 1260r. Jednak W. Piwoński wyjaśnia, iż chodzi tu o inną miejscowość o takiej samej nazwie, a mianowicie o Starosiedle pod Wełnicami, na zachodnim brzegu Odry, późniejsze pustkowie, nie zaś o Starosiedle nad Lubszą, które od początku XVI wieku słynęło jako miejsce pielgrzymek do Św. Margarety. Warto również zaznaczyć, że klasztor nigdy nie egzystował po wschodniej stronie Nysy Łużyckiej, w leżącym nad Lubszą Starosiedlu, ale posiadał tu kilka wsi (m.in. Łomy, Żytowań, Drzeńsk).

W średniowieczu, w tych okolicach mają swe siedziby rody łużyckie, von Baruth i von Kietlicz, których gałęzie rozkrzewiły się na terytorium Polski. W źródłach śląskich notowana jest również rodzina Starzedel, o przydomku niewątpliwie odmiejscowym. Na Śląsku nie istnieje jednak miejscowość o takiej nazwie, dlatego wywieść ich można ze Starzedel (Starosiedla) lub ze Starsiedel koło Merseburga.

c.d. załącznik nr 1

<p>14. Kubatura</p> <p>ok. 8000 m³</p>	<p>15. Powierzchnią użytkową</p> <p>ok. 613 m²</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>sakralne</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>sakralne</p>
<p>19. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p>		<p>18. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Fundamenty – nie badano Ściany zewnętrzne – stan dobry Ściany wewnętrzne – stan dobry Stropy – stan dobry Konstrukcja dachowa – stan dobry Pokrycie dachu – stan zły, wymaga wymiany dachówki</p>	
		<p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Niezbędne jest pokrycie dachu nową dachówką</p>	

<p>21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)</p>	<p>24. Uwagi różne</p>
<p>22. Bibliografia K. Gander, <i>Geschichte der Stadt Guben</i>, Guben 1925, s.73,95,101,102,116, 121,138,142, 159,206,275,350,508,509,511,563,625 W. Köhler, <i>Brandenburgische Fahrten</i>, Bd II, <i>Sudosten (Niederlausitz)</i>, Berlin 1923, ss. 37-38 T. Jurek, <i>Obce rycerstwo na Śląsku</i>, Poznań 1996, s. 291 W. Korcz, <i>Studia z dziejów Ziemi Lubuskiej</i>, Zielona Góra 1971 <i>Kościół parafialny p.w. Św. Jana od Krzyża</i> Karta zielona, archiwum WOSOZ Zielona Góra S. Kowalski, <i>Gubin [w:] Studia nad początkami i rozplanowaniem miast nad środkową Odrą i dolną Wartą</i>, Zielona Góra 1970, s.218 S. Kowalski, <i>Zabytki województwa zielonogórskiego</i>, Zielona Góra 1987r., s. 188. <i>Schematyzm Diecezji Zielonogórsko- Gorzowskiej</i>, red. A. Tymczyk, Zielona Góra 1995, s. 279 E. Lukas-Janowska, <i>Metryki wsi gubińskich [w] Zeszyty Gubińskie</i> nr 5 ,1999 W. Piwoński, <i>Łużyce Wschodnie</i>, Żary 2000, s.35-39</p>	<p>25. Opracował</p> <p>tekst mgr Katarzyna Wojciechowska, 2004r.</p> <p>plany, rysunki mgr Katarzyna Wojciechowska, 2004r.</p> <p>zdjęcia fotogr. mgr Katarzyna Wojciechowska, 2004 r.</p> <p>Miejsce przechowywania negatywów WO SOZ Zielona Góra</p> <p>KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO</p>
<p>23. Źródła ikonograficzne i fotograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatura)</p> <p><i>Topographische Karte 1:25 000</i> <i>Heransgegeben von der Preussischen Landesaufnahme 1901</i> <i>Reichsamt für Landesaufnahme berichtet 1933</i> <i>Einzelne Nachtrage 1937</i></p> <p>W. Köhler, <i>Brandenburgische Fahrten</i>, Bd II, <i>Sudosten (Niederlausitz)</i>, Berlin 1923, Fot. s. 114</p> <p>Kościół w Starosiedlu- lata 50. XX w. –fotografia z kroniki parafialnej Starosiedla</p>	<p>26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)</p> <p>27. Załączniki</p> <p>zał. nr 1 – c.d. punkt 12 i 13, , spis fotografii</p> <p>zał. nr 2 – dokumentacja fotograficzna, mapa topograficzna</p> <p>zał. nr 3 – dokumentacja fotograficzna</p> <p>zał. nr 4 – dokumentacja fotograficzna</p> <p>zał. nr 5 – dokumentacja fotograficzna</p>

1. Miejscowość 2. Gmina 3. Województwo	Starosiedle Gubin lubuskie	4. Obiekt (nazwa jak w karcie) Kościół parafialny p. w. Św. Jana od Krzyża	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) cd. p. 12 cd. p. 13 spis fotografii,
--	----------------------------------	--	--

cd. pkt 12

Prospekt organowy neogotycki. W transepcie dwie kondygnacje arkad zwieńczonych łukami koszowymi. Empory w transepcie otwierają się do nawy trzema arkadami. Przy ścianie południowej przeszklona loża kolatorska, do której prowadzi umieszczona niżej klatka schodowa. Po stronie północnej, wschodnia arkada węższa, ze względu na usytuowanie ambony. Poniżej, w przyziemiu dwa pomieszczenia: od zachodu -zakrystia, a od wschodu- pomieszczenie z wejściem na ambonę.

Wystrój kościoła zachował jednolity charakter. W prezbiterium barokowy ołtarz główny. Jest to konstrukcja przyścienna, architektoniczna o kulisowej kompozycji, dwukondygnacyjna, zwieńczona przerwany naczółkiem. W części centralnej obraz przedstawiający św. Jana od Krzyża. Po bokach, na wolutowych konsolkach rzeźbione figury apostołów: św. Piotra i św. Pawła. W zwieńczeniu rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego stojącego na obłokach, adorowanego przez dwa anioły siedzące na fragmentach belkowania. Grupa rzeźbiarska ze zwieńczenia wykazuje wiele analogii pod względem kompozycyjnym i formalnym do figur ołtarzowych z kościoła w Brodach (obecnie w kościele w Lutolu). Do ołtarza po obu stronach przylegają przeszklone bramki. Prezbiterium oddzielone od nawy balustradą tralkową. Kolorystyka ołtarza błękitno-biała zharmonizowana z wnętrzem świątyni.

Ambona na ścianie północnej, nadwieszona dostępna z pomieszczenia w transepcie schodami murowanymi w grubości muru. Reprezentuje refektarzowy typ ambony. Złożona z korpusu i baldachimu. Nad wejściem dekoracje imitujące kotarę oraz lambrekiny. Kosz 5-boczny, zamknięty kielichowo, ozdobiony rokokowymi ornamentami wstęgowo-cęgowymi, a w centralnym polu uskrzydloną główką putta. Baldachim z profilowanym gzymsem, ozdobiony lambrekinami. W podniebieniu baldachimu gloria.

Trzy kamienne, późnorenansowe płyty epitafijne po północnej stronie transeptu. Na dwóch przedstawione zostały stojące postacie kobiet. Zmarłe ukazane zostały w statycznych pozach ze złożonymi na piersi rękoma. Po bokach postaci kartusze z herbami m.in. Kietliczów i Baruthów. Na bordiurze płyty inskrypcje w języku niemieckim. Trzecią płytę wypełnia w całości inskrypcja w języku niemieckim, częściowo zatarta. Wszystkie płyty uszkodzone, pomalowane na białe. Twarz jednej z kobiet zniszczona (zbita młotem).

Wejście do kościoła od strony północnej, południowej i wschodniej. Stolarka drzwiowa współczesna. Drzwi w kruchcie oraz z kruchty do nawy dwuskrzydłowe z metalowymi okuciami. Posadzka z płyt ceramicznych. Kościół jest wyposażony w instalację elektryczną.

Na wieży znajdują się dzwon ufundowany przez Heinricha Schoenaich - Carolath z napisem fundacyjnym w języku niemieckim na fryzie biegnącym w dwu rzędach:SBI GOTT IN DER.../ ...[PR?]INZESSIN HEINRICH ZU SCHOENAICH CAROLATH....

cd. pkt 13

Obie miejscowości zapisywano w średniowieczu bardzo podobnie (Starcedil, Starszedel itp.). Brak wskazówek dla uściślenia pochodzenia śląskich Starzedłów. Znikoma ilość wzmianek świadczy jednak, iż był to ród bardzo skromny.

W 1393 notowany jest w źródłach Herman ze Starosiedla. W 1506 r. wspomniana rodzina von Dalvitz, w 1540 Hans III von Dalvitz. W czasie wojny siedmioletniej (1756-1763) w okolicach Starosiedla doszło do kilku potyczek między wojskami pruskimi i austriackimi.

Majątek Starosiedle do 1945r. należał do rodziny von Schonaich-Carolath. Do wsi należał oprócz majątku także folwark Antoniettenruch oraz młyn wodny nad Lubszą. Do spalonego w 1945r. zamku przylegał rozległy park z 2 poł. XIX wieku. Na wieży kościelnej zachował się dzwon fundowany przez Heinricha von Schonaich-Carolath ówczesnego właściciela wsi.

Stosunki kościelne są bardzo niejasne na tym terenie. Według metryki miśnieńskiej z 1495 r. diecezja miśnieńska obejmowała północną część powiatu. Pod Szydłowcem schodziły się granice czterech diecezji: lubuskiej, poznańskiej, miśnieńskiej i wrocławskiej.

Nie wiadomo, kiedy powstał pierwszy kościół w Starosiedlu, ale biorąc pod uwagę długą historię tej miejscowości możliwe, że pierwotnie istniała tu świątynia drewniana. Gander wspomina, że istniała tu od dawna kaplica poświęcona Św. Margarecie, która była szczególnie chętnie odwiedzana przez matki chcące zapewnić pomyślność swoim dzieciom.

Obecna świątynia jest budowlą złożoną z XVI-wiecznej wieży i późniejszego korpusu. Architektura wieży kościelnej w Starosiedlu wykazuje wyraźne związki z wieżą fary gubińskiej, podobnie jak we wsi Niemaszchleba (obecnie Chlebowo), gdzie do początku XIX wieku istniała masywna wieża z attykowym grzebieniem. Pod względem stylu, na późnogotycką architekturę Gubina i powstałe w jej orbicie budowle sakralne w okolicznych wsiach, wpływ miała działalność szkoły Henryka Brunsberga działającego na Pomorzu Zachodnim. Korpus świątyni wzniesiony został w XVIII wieku w stylu klasycystycznym.

Spis fotografii:

1. kościół w Starosiedlu od strony południowo-wschodniej – wg W. Köhler, *Brandenburgische Fahrten*, Bd II, *Sudosten (Niederlausitz)*t, Berlin 1923, fot. s. 114
2. elewacja boczna - lata 50. XX w. –fotografia z kroniki parafialnej Starosiedla
3. widok na kościół od strony zachodniej
4. widok na transept
5. elewacja wschodnia kościoła z masywem wieży
6. fragment iglicy i attyki na wieży
7. elewacja boczna kościoła
8. wnętrze – widok na ołtarz
9. wnętrze kościoła- widok na chór muzyczny
10. wnętrze kościoła- widok na łóżę kolatorską
11. wnętrze – widok na ścianę północną
12. wnętrze- ambona
13. płyta epitafijna z postacią kobiety
14. płyta epitafijna z postacią kobiety
15. płyta epitafijna z inskrypcją
16. kruchta pod wieżą
17. wnętrze wieży
18. wnętrze wieży
19. wnętrze wieży
20. dzwon zawieszony na wieży

WKŁADKA DO KARTY ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

ZAŁĄCZNIK NR 2

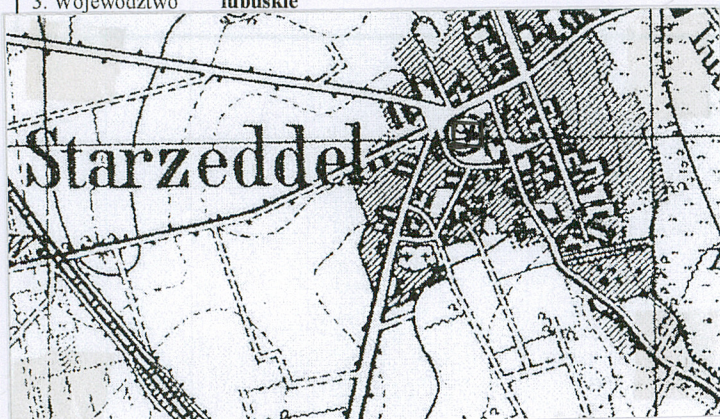
1. Miejscowość **Starosiedle**
2. Gmina **Gubin**
3. Województwo **lubuskie**

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

Kościół parafialny p. w. Św. Jan od Krzyża

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)

mapa topograficzna
dokumentacja fotograficzna

1.

2.

Wkładkę założył Katarzyna Wojciechowska, XII 2004

Miejsce przechowywania negatywów arch. WO SOZ w Zielonej Górze

Starzeddel bei Guben. Dorfkirche

3.

4.

5.

WKŁADKA DO KARTY ZABYTEKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

ZAŁĄCZNIK NR 3

1. Miejscowość **Starosiedle**
2. Gmina **Gubin**
3. Województwo **lubuskie**

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

Kościół parafialny p. w. Św. Jan od Krzyża

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)

dokumentacja fotograficzna

6.

Wkładkę założył Katarzyna Wojciechowska, XII 2004
Miejsce przechowywania negatywów arch. WO SOZ w Zielonej Górze

7.

Wzór ODZ 1995 r.

8.

9.

1. Miejscowość **Starosiedle**
2. Gmina **Gubin**
3. Województwo **lubuskie**

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

Kościół parafialny p. w. Św. Jan od Krzyża

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)

dokumentacja fotograficzna

10. Wkładkę założył Katarzyna Wojciechowska, XII 2004
Miejsce przechowywania negatywów arch. WO SOZ w Zielonej Górze

11.

12.

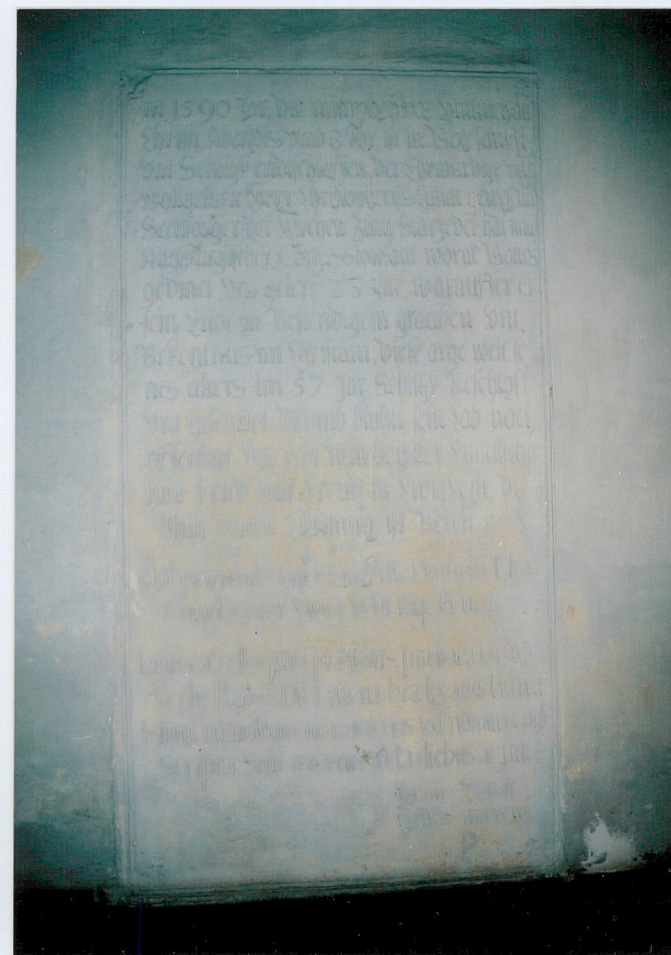
Wzór ODZ 1995 r.

13.

14.

15.

1. Miejscowość **Starosiedle**
2. Gmina **Gubin**
3. Województwo **lubuskie**

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

Kościół parafialny p. w. Św. Jan od Krzyża

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)

dokumentacja fotograficzna

16.

17.

Wkładkę założył Katarzyna Wojciechowska, XII 2004
Miejsce przechowywania negatywów arch. WO SOZ w Zielonej Górze

Wzór ODZ 1995 r.

18.

19.

20.